

Vad har hänt med det juridiska tänkandet och det juridiska formulerandet i dag? Har det juridiska tänkandet och formulerandet fått dåligt rykte? Finns det formulerare idag? Troligen. Hur de ser ut eller exakt var de finns är inte lätt att veta. Men de märks. Även om deras framträdanden skiljer sig från Gamle Sens tid och även om de inte marknadsför sig så utstuderat så märks deras formuleringar då de dyker upp. Vilken nytta tjänar då dessa formulerare? Här är två svenska exempel på formulerarnas verksamhet.

Formulerarna i domstolsväsendet:

I den svenska regeringsformen, RF 1 kap 9 §, föreskrivs att »domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen skall i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttaga saklighet och opartiskhet«. Bestämmelsen föreskriver alltså bl a en skyldighet för myndigheter att i sin verksamhet iaktta saklighet och opartiskhet. I kommentaren till grundlagen står det att stadgandet innefattar förbud mot varje form av godtycke. Det låter betryggande. Hur ser då tillämpningen ut? I en nyligen avkunnad dom från arbetsdomstolen, (ADD 28/86), har man prövat tillämpningen av RF 1 kap 9 §. AD tolkar betydelsen av bestämmelsen så att om en myndighet åsidosätter sin skyldighet, att i sin verksamhet iaktta saklighet och opartiskhet, kan detta förhållande inte omedelbart läggas till grund för civilrättsliga anspråk. »I den mån den enskilde anser sig ha blivit förfördelad genom ett osakligt eller partiskt handlande från en myndighets sida, måste frågan om eventuella civilrättsliga verkningar härav i förhållandet mellan den enskilde och myndigheten bedömas utifrån andra regler. En annan sak är att dessa regler kan byggas på väsentligen samma synsätt som utgör grunden för bestämmelsen i 1 kap 9 § regeringsformen.«

Det är tryggt med välformulerade grundlagar. Synd bara att ett partiskt och osakligt agerande från en myndighets sida civilrättsligt sett är oantastligt.

Formulerarna i utredningsväsendet:

»Svårigheten för ungdomar att få arbete har ibland tagits som intäkt för att kräva att även *arbetslöshet* skulle tillgodoräknas som arbete. Även om rättviseskäl kan tala för en sådan tillämpning skulle den strida mot syftet med tillgodoräkandet av arbetslivserfarenhet. Det torde också vara svårt att definiera vem som verkligen varit arbetslös. Man bör därför inte tillgodoräkna arbetslöshet som arbetslivserfarenhet.«

SOU 1985:57, s 184

Ulf Stridbeck

Introduktion

Nya och gamla ämnen blandas i detta nummer av *Retfærd*. Det krävs nya allmänna läror i juridiken och ökad kunskap om deontiska system. Några tankar om praxisorienterad forskning presenteras. Den juridiska specialiseringen, lagpositivismen och meningsfullheten i några begrepp ifrågasätts. Från tidigare nummer fortsätter det kvinnorrättsliga temat, ämnet mänskliga rättigheter och diskussionen om styrformernas förändring. En artikel från förra numret kommenteras. Därutöver presenteras en recension, en reserapport och ett upprop.

Hans Petter Graver har välvilligt och raskt ställt sin föreläsning »Om menneskerettigheter« till förfogande för *Retfærds* läsare. I början av maj 1986 höll Graver sin disputasföreläsning i Oslo, vilken här presenteras i tryck. Härmed fortsätter temat om mänskliga rättigheter från förra numret av *Retfærd*. Frågan om mänskliga rättigheter tar vi dessutom upp i ett resebrev från Libanon av Morten Kjærum och i det upprop som presenteras i slutet av detta nummer.

De därpå följande finländska bidragen behandlar internt rättsvetenskapliga frågor av allmän betydelse. *Juha Tolonens* artikel »Sakfrågorna i juridiken« varnar för specialiseringstendenserna inom ämnet. Ju snävare gränsdragning kring juridiken, desto mindre användbar blir den. Specialiseringen leder till isolering vilket i sin tur kan orsaka kvävning av juridiken.

Thomas Wilhelmsson behandlar delvis samma ämne i artikeln »Rättssäkerheten, rättsvetenskapen och de allmänna lärorna«. De allmänna lärorna kan placeras in i tre grupper. De kan vara bromsande för rättsutvecklingen, i fas med rättsutvecklingen och verka som föregångare för rättsutvecklingen. Detta innebär att rättsvetenskapen kan bidra till en ökad materiell rättssäkerhet vid rätts-tillämpningen i komplicerade fall genom att utveckla nya, adekvata allmänna läror. Forskningsuppgiften blir att uppta dessa allmänna läror till kritisk granskning och revision.

Rättssäkerhetens dilemma vid massadministration såsom vid användning av ADB behandlas av *Jon Bing*. I artikeln »Automatiserte forvaltningssystemer og rettssikkerhet« uppfordras moderna jurister att bli aktiva i diskussionen om de-

ontiska system i offentlig forvaltning. Det galler for juristerna att vara lika a jour med datamaskinbaserade system som administrat6rerna ar.

Anne-Dorte Bruun Nielsen behandler forholdet naringsliv-konsument i artikkeln »Det frie erhvervsliv, Den fri forbruger«. Reglering av naringslivet ar ikke styrkeforholdet mellom marknadens akt6rer. Den skydder bare naringslivet mot sig selv og styrker konsumentens funksjon som regulator av konkurransen p6 marknaden. Noen frihet for konsumenten finnes ikke. Styrningen av naringslivet i Danmark ar saledes sa begrenset at man trots alt kan tale om ett fritt naringsliv. Om styrning, men innen ett annet omrade, skriver *Rafael Lindqvist* i artikkeln »Om rett og styrning – ett eksempel fra socialforsikringen«. Lindqvist tar her opp ett gammalt tema i Retfærd. Han hevder at omvandlingen av sjukforsikringen fra ett frivillig selektivt til ett offentlig generelt program har medfort en ekspansjon av visse byrkratisk-legalistiske styrformer.

Kirsten Ketscher behandler i artikkeln »Offentlig b6rnepasning« den rettslige regleringen i Danmark av offentlig barnomsorg. Hun folger bl a opp sin artikkel fra Retfærds temanummer (24) om B6rneret. Da det ar ett nar sammenheng mellom kvinnors og barns rettsstilling utgar artikkeln fra ett kvinnorrettslig perspektiv.

Det kvinnorrettslige temat behandles ogsa av *Anna Christensen* i artikkeln »Kvinnorretten og lagpositivismen«. Christensen avslutar sin artikkel med att stille fragen om ikke lagpositivismen ar en vetenskaplig atervandsgrund og kvinnorretten vagen ut ur denna atervandsgrund. Kvinnoperspektiv p6 retten var temat for den femte ECCLS-konferensen som avholdes i april i London. *Hanne Petersen* larner en rapport darifra. Vi far ogsa ett diskussionsinlegg av *Kevät Nousiainen* med anledning av Ulf Drugges artikkel i forra numret. Slutligen anmelder *Anna Hollander* en bok av Juha Tolonen.

Redakt6r for detta nummer: *Ulf Stridbeck*.

Om menneskerettigheter

Av *Hans Petter Graver*

1. Innledning

»Et hundre ar etter at det afrikanske kontinent ble oppdeilt av de europeiske kolonimakter, er det i en permanent krisetilstand. 25 afrikanske land ber na om noedhjelp for a møte hungerskatastrofen. 150 millioner mennesker star overfor en katastrofal mangel p6 mat, medisiner og helsepleie og vann.

Dette er de harde fakta: Afrika har de laveste inntekter, den laveste 6konomiske vekst, minst politisk stabilitet, de store milj6problemer og lavest andel av lesekyndige og forventet levealder – kombinert med den h6yeste befolkningsveksten – i verden.«
(USA for Africa 1985)

»Tusener av mennesker er drept av sine statlige myndigheter siste ar. Mange ble henrettet – ofte uten en rettferdig rettergang. Andre ble offer for politiske drap av soldater, politi, d6dsskvadroner og statlige agenter. Fanger er blitt torturert til d6de, eller har d6dd av bevisst mishandling og vanskj6tsel.

Tortur brukes som et statlig virkemiddel i mange land. Politiske fanger blir fengslet uten tiltale og rettergang og dermed fratatt mulighetene til a svare p6 anklager som rettes mot dem. I nesten halvparten av verdens land holdes samvittighetsfanger bak gitre – fengslet uteikkende for sin overbevisning.«

(Amnesty, ar rapport 1985)

Begge disse beskrivelsene er eksempler p6 menneskers k6r ulike steder i v6r verden. Men hva har slike beskrivelser a gj6re med forestillinger om »rettigheter«? Og hva slags konsekvenser kan det a ta utgangspunkt i forestillinger om rettigheter ha for v6re handlinger overfor situasjoner som mennesker befinner seg i? Og endelig, kan slike forestillinger om rettigheter brukes som rettesnor for bed6mmelsen av hva slags k6r som b6r v6re gjenstand for v6r ford6mmelse? Disse tre sp6rsm6l danner rammen for denne forelesningen.

Pr6veforelesning for den juridiske doktorgrad over oppgitt emne, fredag 9 mai 1986.